

Zdzisław Świeboda

Odpowiedzialność komornika sądowego za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu powierzonych mu czynności : na tle orzecznictwa SN

Palestra 22/3(243), 9-18

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przepisy materialnego prawa administracyjnego mają głównie charakter *tutis cogentis* i ingerencja organu administracyjnego może nastąpić wyłącznie w wypadku wyraźnego upoważnienia zawartego w przepisie prawnym.

10. Mając na uwadze, że w wykonaniu ustawy — obok terenowych organów administracji państwowej — biorą nadto udział organy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, sądy powszechne, sądy pracy i ubezpieczeń społecznych, notariusze, a także, w określonym zakresie, banki spółdzielcze, zachodzi z tego względu potrzeba ujednoczenia postępowania i orzecznictwa w tych sprawach. W tym celu należałoby powołać komisję międzyresortową, która w sposób wiążący rozstrzygałaby powstałe i wyłaniające się wątpliwości i wyjaśniałaby sporne zagadnienia prawne przy realizacji ustawy w praktyce (na wzór komisji, która działa w sprawach kodeksu pracy).

*

Teoretyczna analiza całokształtu problematyki prawnej ustawy z dnia 27 października 1977 r. wymaga, moim zdaniem, podjęcia pracy monograficznej. W niniejszym artykule ograniczyłem się wyłącznie do skrótowego przedstawienia uwag dotyczących najważniejszych zagadnień jurydycznych tego o bardzo dużym znaczeniu dla rozwoju rolnictwa aktu normatywnego. Należy wyrazić nadzieję, że w dalszych publikacjach poświęconych tej ustawie autorzy ich rozszerzą i pogłębią szczegółową problematykę prawną tej ustawy oraz ujmą ją już w ściślejszym powiązaniu z przepisami o specjalizacji, kontraktacji i kooperacji w rolnictwie, co umożliwi wyraźniejsze uwypuklenie przez to roli prawa w gospodarce żywnościowej kraju.

E. Smoktunowicz: Analogia w prawie administracyjnym, Warszawa 1970, s. 228 i in.
E. Smoktunowicz: O lukach w prawie administracyjnym, „Państwo i Prawo” 1970, nr 7, s. 30 i in.; L. Nowak: Interpretacja prawnicza — Studium z metodologii prawoznawstwa, Warszawa 1973, s. 32 i in.; S. Kowalewski: Metoda porównawcza w nauce administracji, „Państwo i Prawo” 1973, nr 1, s. 75 i in.; J. Nowacki: Problem normotwórczości wnioskowania przez analogię, „Studia Prawnicze” 1974, nr 1 s. 87 i in.

ZDZISŁAW ŚWIEBODA

Odpowiedzialność komornika sądowego za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu powierzonych mu czynności (na tle orzecznictwa SN)

Autor omawia na tle dorobku orzecznictwa Sądu Najwyższego odpowiedzialność komornika sądowego za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu powierzonych mu czynności (zarówno przy tym w okresie przed wejściem w życie kodeksu pracy jak i w okresie po wejściu jego w życie) oraz zagadnienia przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody i właściwości rzeczowej sądów.

1. Komornik jest samodzielnym pracownikiem państwowym, powołanym do pełnienia czynności egzekucyjnych oraz innych czynności wskazanych w ustawach. Nie jest on zależny od stron przy rozstrzyganiu i wykonywaniu swych zadań, podlega zaś tylko — w drodze nadzoru — sądowi.¹ Jako pracownik państwowy, działa on w imieniu Państwa i należy do funkcjonariuszy państwowych w rozumieniu art. 417 § 2 k.c. Samodzielność komornika wynika z jego odpowiedzialności,² jaką ponosi wobec stron, uczestników postępowania, osób trzecich i Skarbu Państwa.

W orzecznictwie i literaturze przedmiotu wyjaśniono przesłanki odpowiedzialności komornika wobec stron, uczestników, osób trzecich i Skarbu Państwa. Na skutek jednak wejścia w życie kodeksu pracy, który normuje odpowiedzialność materialną pracowników, wyjaśnienia te, na które wywarła swój wpływ zmiana ustawodawcza, stały się częściowo nieaktualne. Z powyższych względów omówimy przesłanki odpowiedzialności komornika zarówno przed wejściem w życie kodeksu pracy jak i po jego wejściu w życie.

2. Podstawą prawną odpowiedzialności komornika za szkodę spowodowaną jego czynnościami jest przepis art. 769 § 1 k.p.c. stanowiący, że „komornik obowiązany jest do naprawienia szkód, wyrządzonych umyślnie lub przez niedbalstwo, jeżeli poszkodowany nie mógł w toku postępowania zapobiec szkodzie za pomocą środków przewidzianych w kodeksie niniejszym”.

Artykuł 769 k.p.c. dotyczy przede wszystkim odpowiedzialności komornika i solidarnej z nim odpowiedzialności Skarbu Państwa wobec stron, uczestników postępowania oraz osób trzecich³. Kodeks zalicza wierzyciela i dłużnika do stron postępowania egzekucyjnego. W wielu przepisach wymienia również uczestników egzekucji (art. 761, 922 i 954 k.p.c.), osoby uczestniczące (art. 1024 i 1027 k.p.c.), a nadto przyznaje pewne obowiązki dłużnikowi zajętej wierzytelności (art. 884, 886, 892 i 902 k.p.c.), nabywcy ruchomości (art. 870, 871, 872, 874 i 876 k.p.c.) i nieruchomości (art. 968—969, 991, 993, 994 i 999 k.p.c.) oraz dozorczy ruchomości (art. 855—858 i 878 k.p.c.).

Za uczestnika postępowania uważa się każdy podmiot, który ze względu na ujawnione w toku egzekucji prawa do zaspokojenia lub obowiązki podlegające przymusowemu urzeczywistnieniu albo ze względu na przyznane mu przez ustawę samoistne uprawnienia do dochodzenia świadczeń i obrony praw stron może wziąć udział w postępowaniu egzekucyjnym. Działania uczestników nie mają bezpośredniego wpływu na tok i zakończenie postępowania egzekucyjnego. Rola ich ogranicza się do pilnowania tych praw, w których są zainteresowani.⁴

Osobami trzecimi określa kodeks takie podmioty, których dotyka postępowanie egzekucyjne (art. 841, 847 § 2, 901 § 1, 953 § 1 pkt 6, 1049 § 1 k.p.c.), ale które nie mogą być zaliczone nawet do uczestników wymienionego postępowania.

Artykuł 769 k.p.c., jako przepis szczególnie w rozumieniu art. 421 k.c., wyłącza stosowanie do odpowiedzialności państwa za szkodę wyrządzoną przez komornika

1 Por.: E. Wengerek: Sądowe postępowanie egzekucyjne, 1970, s. 80; art. 141 prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 1964 r. Nr 6, poz. 40); § 1 rozp. Min. Spraw. z dnia 31.XII.1969 r. o komornikach (Dz. U. z 1961 r. Nr 13, poz. 68 oraz Dz. U. z 1971 r. Nr 26, poz. 237).

2 E. Wengerek: op. cit., s. 80.

3 W uchwale z dnia 14.XI.1974 r. III CZP 79/76 (OSNCP 1975, poz. 167) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że legitymacja do wytoczenia powództwa przewidzianego w art. 769 k.p.c. przysługuje każdemu. Por. E. Wengerek: Przegląd orzecznictwa SN z zakresu procesu cywilnego (rok 1975), NP 1976, nr 7—8, s. 1121.

4 E. Wengerek: Sądowe postępowanie egzekucyjne, s. 86.

przepisów art. 417—419 k.c.⁵ Wedle bowiem art. 417 § 1 k.c. „Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonych mu czynności”.

„Jeżeli szkoda — jak głosi § 1 i 2 art. 418 k.c. — została wyrządzona przez funkcjonariusza państwowego na skutek wydania orzeczenia lub zarządzenia, Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność tylko wtedy, gdy przy wydaniu orzeczenia lub zarządzenia nastąpiło naruszenie prawa ścigane w trybie postępowania karnego lub dyscyplinarnego, a wina sprawcy szkody została stwierdzona wyrokiem karnym lub orzeczeniem dyscyplinarnym albo uznana przez organ przełożony nad sprawcą szkody. Brak stwierdzenia winy w wyroku karnym lub orzeczeniu dyscyplinarnym nie wyłącza odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę, jeżeli wszczęciu albo prowadzeniu postępowania karnego lub dyscyplinarnego stoi na przeszkodzie okoliczność wyłączająca ściganie.” Stosownie do art. 419 k.c. — w wypadku gdy Skarb Państwa nie ponosi odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonych mu czynności, poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego naprawienia szkody przez Skarb Państwa, jeżeli doznał uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia albo utracił żywiciela, a z okoliczności, zwłaszcza ze względu na niezdolność poszkodowanego do pracy albo ze względu na jego ciężkie położenie materialne, wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego.”

Wyłączenie stosowania przepisów art. 417—419 k.c. do odpowiedzialności państwa za szkodę wyrządzoną przez komornika wynika — jak stwierdza E. Wengerek — z następujących przyczyn: żądanie naprawienia szkody przez komornika i Skarb Państwa nie jest uzależnione od wykazania, że przy wydaniu przez komornika orzeczenia lub zarządzenia nastąpiło naruszenie prawa ścigane w trybie postępowania karnego lub dyscyplinarnego oraz że wina komornika została stwierdzona wyrokiem karnym lub orzeczeniem dyscyplinarnym albo uznana przez organ przełożony nad komornikiem (art. 418 § 2 k.c.); żądanie, o którym mowa w art. 796 § 1 k.p.c., dotyczy szkód wyrządzonych przez komornika umyślnie lub przez niedbalstwo, a przesłanką odpowiedzialności jest wykazanie, że poszkodowany nie mógł w toku postępowania zapobiec szkodzie za pomocą środków przewidzianych w k.p.c.; termin przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody jest krótszy niż termin z art. 442 § 1 k.c. i wynosi dwa lata; przepis art. 769 § 1 k.p.c. wymienia w pierwszej kolejności komornika jako zobowiązanego do wynagrodzenia szkody.⁶

Rozważenia wymaga kwestia przesłanek odpowiedzialności komornika w świetle art. 769 § 1 k.p.c. Z treści wymienionego przepisu wynika zależność odpowiedzialności komornika od dwóch przesłanek: 1) wyrządzenia szkody przez komornika umyślnie lub przez niedbalstwo; 2) niemożności zapobieżenia szkodzie przez poszkodowanego w toku postępowania za pomocą środków przewidzianych w kodeksie.

Ad 1. Do spełnienia pierwszej przesłanki niezbędne jest powstanie szkody jako uszczerbku majątkowego, przy czym w pojęciu szkody mieści się zarówno efek-

⁵ J. Kosik: *Zasady odpowiedzialności państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszów*, Warszawa 1961, s. 50; J. Winiarz: *Obowiązek naprawienia szkody*, Warszawa 1970, s. 28; E. Wengerek: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne — Komentarz*, Warszawa 1972, s. 102; orzeczenie SN z dnia 27.X.1971 r. II CR 427/71, OSNCP 1972, poz. 88; W. Siedlecki w *Komentarzu do kodeksu postępowania cywilnego*, wyd. II, Warszawa 1976, s. 1096.

⁶ E. Wengerek: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne (...)*, op. cit., s. 103.

tywna strata jak i spodziewany zysk (art. 361 § 2 k.c.).⁷ Szkoda może wynikać tak z czynności jak i z zaniechania, pozostających w związku z prowadzoną egzekucją.

Przykładów czynności komornika, które spowodowały szkodę, a w konsekwencji odpowiedzialność komornika, można przytaczać wiele, chodzi tu bowiem o czynności sprzeczne z prawem egzekucyjnym, jak np. odebranie dłużnikowi rzeczy i wydanie ich osobie nieuprawnionej (art. 1041 § 1 k.p.c.), sprzedaż rzeczy nie zajętych (art. 864 § 1 k.p.c.) lub wykonanie eksmisji z lokalu w razie braku dla dłużnika pomieszczenia zastępczego (art. 1046 § 1 k.p.c. i § 151 rozp. Min. Spraw. w sprawie czynności komorników). Do czynności takich należy też umorzenie postępowania wbrew art. 824 i 825 k.p.c., zajęcie i sprzedaż ruchomości nie podlegających egzekucji (art. 829, 831 k.p.c.) itd.

Natomiast skutek zaniechania powstaje szkoda wtedy, gdy komornik nie podejmuje czynności uznawanych przez ustawę za niezbędne dla zachowania prawidłowego toku egzekucji oraz — jak się wydaje — w razie bezczynności komornika. Przykładem pierwszej z wymienionych przyczyn jest: niedoręczenie dłużnikowi przy pierwszej czynności egzekucyjnej zawiadomienia o egzekucji (art. 805 k.p.c.) i pozbawienie go przez to możliwości zgłoszenia przy zajęciu zarzutów co do oszacowania ruchomości (art. 853 § 2 k.p.c.); nieustanowienie dozorczy po zajęciu ruchomości (art. 855 § 1 k.p.c.); niezawiadomienie wierzyciela na jego żądanie o terminie odebrania rzeczy i przeprowadzenie czynności egzekucyjnych (art. 1044 k.p.c.). Zaliczenie niepodjęmowania przez komornika systematycznie niezbędnych w sprawie czynności lub jego całkowitej bezczynności do tych przyczyn, które mogą doprowadzić do powstania szkody, o jakiej mowa w art. 769 § 1 k.p.c., wydaje się dyskusyjne. Wątpliwość tę należy jednak wyjaśnić w sensie pozytywnym. Trudno bowiem byłoby — z punktu widzenia interesu wierzyciela — wytlumaczyć odmienny w tej kwestii pogląd. Komornik bowiem obowiązany jest prowadzić egzekucję sprawnie, a jeżeli tak nie czyni, to w tych warunkach może powstać dla wierzyciela szkoda. Stanowisko to znajduje również poparcie w literaturze i w orzecznictwie Sądu Najwyższego.⁸

Trzeba tu jeszcze raz podkreślić, że szkoda jako przesłanka odpowiedzialności ma być wyrządzona przez komornika umyślnie lub przez niedbalstwo, które wyraża się w niedołożeniu ogólnie wymaganej staranności, jaka jest niezbędna do osiągnięcia celu egzekucji (art. 355 § 1 k.c.).⁹ Udowodnienie zatem komornikowi powstania szkody z jego winy stanowi dopiero jedną z przesłanek odpowiedzialności.

⁷ W. Siedlecki w Komentarzu do k.p.c., wyd. II, s. 1097, 1098.

⁸ Por. orzeczenie SN z dnia 21.V.1969 r. I CR 152/69, OSPiKA 1970, poz. 123, s. 266 oraz zamieszczona tam do tego orzeczenia glosa K. Korzana. W orzeczeniu z dnia 14.VI.1973 r. I CR 250/73 (OSNCP 1974, poz. 110) Sąd Najwyższy wypowiedział pogląd, że „użyty w art. 767 § 1 zd. 2 k.p.c. termin »zaniechanie dokonania czynności« nie obejmuje bezczynności powodującej przewlekłość postępowania, na którą nie przysługuje skarga na czynności komornika.” Zarówno W. Siedlecki (Przegląd orzecznictwa SN — Prawo procesowe cywilne — I półrocze 1974 r., PiP 1975, nr 4, s. 105) jak i E. Wengerek (Przegląd orzecznictwa SN z zakresu procesu cywilnego za rok 1974, NP 1975, nr 6, s. 866) słusznie zgłosili zastrzeżenia do tezy cyt. orzeczenia SN. Pierwszy z wymienionych autorów wskazuje na to, że skarga na czynności komornika powinna wymieniać konkretne czynności, których dokonania zaniedbał komornik, choć był on do tego zobowiązany w świetle obowiązującego prawa; nie może ona być sformułowana ogólnie przez zarzucenie tylko samej przewlekłości postępowania. Natomiast E. Wengerek podkreśla, że w świetle art. 767 k.p.c. dopuszczalna jest skarga również na bezczynność komornika.

⁹ W. Siedlecki w Komentarzu do k.p.c., wyd. I, s. 1069. Por. też J. Dąbrowa: Wina jako przesłanka odpowiedzialności cywilnej, Warszawa 1968, s. 36—56 (i powołana tam literatura) oraz B. Lewaszkiewicz: Zakres niedbalstwa jako podstawy odpowiedzial-

Ad 2. Do przyjęcia odpowiedzialności materialnej komornika niezbędna jest jeszcze i druga przesłanka, tj. wykazanie niemożności zapobieżenia szkodzie w toku postępowania za pomocą środków przewidzianych w k.p.c. Dopiero obie te przesłanki, występujące łącznie, pozwalają na obciążenie komornika odpowiedzialnością.

Ta druga przesłanka nie była jednolicie tłumaczona w literaturze i orzecznictwie. W okresie międzywojennym zarysowało się np. w literaturze stanowisko, że „od komornika domagać się można wynagrodzenia szkody dopiero wtedy, gdy środki prawne nie doprowadziły do celu albo gdy pewne jest, że do tego nie doprowadzą”.¹⁰ Natomiast orzecznictwo sądowe poszło jeszcze dalej. Uważało ono bowiem, że brak zaskarżenia nawet niezgodnej z prawem czynności komornika bądź też niezwrócenie sądowi uwagi na rzekomo niesprawne jego postępowanie w celu wywołania wydania przez sąd zarządzenia zmierzającego do zapewnienia należytego wykonania egzekucji przesądza odpowiedzialność komornika.¹¹

Orzecznictwo powojenne ustaliło inny kierunek. W orzeczeniu z dnia 7.V.1957 r. 2 CR 404/56 Sąd Najwyższy zastanawiał się nad tym, czy dłużnik mógłby zapobiec szkodzie w toku postępowania egzekucyjnego, gdyby był zawiadomiony o terminie licytacji, i ostatecznie doszedł do wniosku, że podniesienie zarzutu co do oszacowania przysługiwało dłużnikowi nie tylko w dniu samego zajęcia, ale także w dniu licytacji.¹² Pomijając kwestię dopuszczalności podniesienia zarzutu co do oszacowania dopiero w terminie licytacji, ważne wydaje się tutaj zwrócenie uwagi na możliwość zapobieżenia szkodzie.¹³

W orzeczeniu z dnia 16.XII.1961 r. 2 CR 1213/60 Sąd Najwyższy rozwinął tę ostatnią myśl. Stwierdził on mianowicie, że „przesłanką odpowiedzialności komornika z art. 769 § 1 k.p.c. jest nie fakt wniesienia środka prawnego, lecz niemożność zapobieżenia szkodzie za pomocą wniesienia takiego środka. Niewniesienie środka prawnego nie może w każdym wypadku eliminować samo przez się odpowiedzialności komornika i solidarnej z nim odpowiedzialności Skarbu Państwa”.¹⁴ Lektura uzasadnienia tego orzeczenia wskazuje wyraźnie na to, że niemożność zapobieżenia szkodzie za pomocą środka prawnego może się wiązać z dwiema sytuacjami, a mianowicie wtedy, gdy wniesiony środek prawny nie odniósł skutku i nie zapobiegł szkodzie albo gdy zachodziła możliwość wniesienia środka prawnego mogącego doprowadzić do uchylenia odpowiedniej czynności komornika, z której wynika w sposób zawiniony szkoda, jeżeli wniesienie tego środka zdołałoby już zapobiec szko-

ności cywilnej, NP 1952, nr 3, s. 60.

¹⁰ M. Allerhand: Kodeks postępowania cywilnego, Lwów 1933, s. 24.

¹¹ J. J. Litauer, W. Święcicki: Kodeks postępowania cywilnego, Warszawa 1947, s. 269.

¹² NP 1952, nr 1, s. 110.

¹³ Por. W. Siedlecki: Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego — Prawo procesowe cywilne — I półrocze 1958 r., PIP 1959, nr 1, s. 123. Autor słusznie poddaje krytyce pogląd Sądu Najwyższego o dopuszczalności zgłaszania zarzutów w terminie licytacji co do oznaczonej przez komornika wartości ruchomości. Na przeszkodzie temu stoi — zdaniem autora — szybkość postępowania egzekucyjnego oraz treść art. 953 § 1 k.p.c., który wymaga, by w obwieszczeniu o licytacji była podana m.in. suma oszacowania nieruchomości.

¹⁴ Por. NP 1965, nr 1, s. 97. Podobne stanowisko zajął SN w orzeczeniu z dnia 30.X.1969 r. II CR 254/69, OSNCP 1970, poz. 151. W orzeczeniu tym SN stwierdził mianowicie, co następuje: „Z art. 769 k.p.c. wynika, że konieczną przesłanką roszczenia odszkodowawczego jest to, aby poszkodowany nie mógł zapobiec szkodzie za pomocą środków przewidzianych w postępowaniu egzekucyjnym. Gdyby zatem mógł zapobiec szkodzie, ale stojących do jego dyspozycji w tym celu środków prawnych nie wykorzystał, to okoliczność ta prowadziłaby do przekreślenia roszczenia odszkodowawczego, a nie do obniżenia odszkodowania na podstawie art. 363 k.c.

dzie.¹⁵ Teza tego orzeczenia nie nasuwa zastrzeżeń. E. Wengerek słusznie stwierdza, że Sąd Najwyższy dokonuje w tym orzeczeniu wnikliwej, odbiegającej od formalizmu orzecznictwa przedwojennego interpretacji art. 769 § 1 k.p.c.¹⁶

Słuszne stanowisko w zakresie wykładni art. 769 § 1 k.p.c. zostało w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak się zdaje, utrwalone. Dowodem tego może być orzeczenie z dnia 21.V.1969 r. II CR 152/69, w którym Sąd Najwyższy dał wyraz temu, że „art. 769 k.p.c. uzależnia odpowiedzialność komornika i Skarbu Państwa nie od tego, czy wyczerpane zostały środki prawne przewidziane dla postępowania egzekucyjnego, lecz czy za pomocą tych środków można było zapobiec szkodzie”.¹⁷

Z zawartego w art. 769 § 1 k.p.c. określenia: „poszkodowany nie mógł w toku postępowania zapobiec szkodzie za pomocą środków przewidzianych w kodeksie niniejszym” wypływa wniosek, że chodzi tu o środki zwykłe, a nie nadzwyczajne, czyli o środki przewidziane w części drugiej księgi drugiej kodeksu (czyli nie w części pierwszej), a w szczególności o powództwo przeciwegzekucyjne, o zarzuty przeciwko planowi podziału, o zażalenie i skargę na czynności komornika.

W orzecznictwie międzywojennym starano się uznać fakt zwrócenia się do sądu, jako organu nadzorczego nad komornikiem w trybie art. 759 § 2 k.p.c., za swego rodzaju środek mogący wywołać uchylene z urzędu czynności komornika. Kodeks postępowania cywilnego nie zna takiego środka. Stąd też brak jest podstaw do uzależnienia dochodzenia odszkodowania przez poszkodowanego od wykorzystania środków nie przewidzianych w k.p.c.¹⁸

Zagadnienie odpowiedzialności komornika sądowego wobec Skarbu Państwa było rozważane w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Podnoszono mianowicie, że samo powstanie — na zasadzie art. 769 k.p.c. — odpowiedzialności Skarbu Państwa wobec osób, na szkodę których komornik przywłaszczył wyegzekwowane sumy, nie uzasadnia zasądzenia od komornika na rzecz Skarbu Państwa tych sum, dopóki Skarb Państwa nie wyrówna poszkodowanym ich szkody.¹⁹ W krytycznej głosie do tego orzeczenia J. S. Piąkowski słusznie wskazał na potrzebę rozróżnienia, czy koszty wyegzekwowane od dłużnika na rzecz wierzyciela stają się własnością państwa, czy też nie. Wspomniane rozróżnienie zależy od tego, czy chodzi o pieniądze albo inne rzeczy indywidualnie oznaczone lub indywidualnie nie oznaczone.²⁰

W wypadku pieniędzy nie oznaczonych indywidualnie następuje wpłata ich do kasy komornika, która stanowi pewnego rodzaju *statio fisci*, i w ten sposób stają się one własnością Skarbu Państwa. Komornik odpowiada za ich utratę wobec Państwa zarówno na podstawie przepisów o odpowiedzialności umownej (art. 471 k.c.) jak i opartej na przepisach o czynach niedozwolonych (art. 415 k.c.). Na podstawie powołanych przepisów Skarb Państwa nabywa roszczenie przeciwko komornikowi z chwilą powstania szkody. Gdyby jednak wcześniej Skarb Państwa zaspokoił pretensje osób trzecich, tj. przed wystąpieniem ich z roszczeniem, nabędzie on prawo regresu (art. 441 § 3 k.c. w związku z art. 769 § 2 k.p.c.).²¹

¹⁵ W głosie do tego orzeczenia (NP 1965, nr 1, s. 89) E. Wengerek słusznie zwraca uwagę na to, że oprócz dwóch sytuacji, które Sąd Najwyższy wymienił, dochodzi jeszcze trzecia, mianowicie gdy poszkodowany był pozbawiony możliwości wniesienia środka prawnego. Por. też E. Wengerek, J. Sobkowski: Przegląd orzecznictwa SN z zakresu procesu cywilnego (II półrocze 1969 r. i rok 1970), NP 1971, nr 5, s. 756.

¹⁶ Tamże, s. 29.

¹⁷ OSPiKA 1970, poz. 123.

¹⁸ K. Korzan: Glosa powołana w przyp. 8.

¹⁹ Por. orzeczn. SN z dnia 13.I.1962 r. 2 CR 1116/60, OSPiKA 1963, poz. 65.

²⁰ J. Piąkowski: Glosa do orzeczenia SN z dnia 13.I.1962 r. 2 CR 1116/60, OSPiKA 1963, poz. 65, s. 152—154.

²¹ K. Korzan: Glosa powołana w przyp. 8. Por. także orzeczenie SN z dnia 20.XI.

Inaczej będzie się przedstawiać sytuacja w razie utraty przez komornika rzeczy odebranej dłużnikowi w trybie przepisów o egzekucji świadczeń niepieniężnych. Rzecz taka, jako indywidualnie oznaczona, stanowi własność wierzyciela. Dotyczy to także banknotów pieniężnych indywidualnie oznaczonych. W razie utraty takich rzeczy przez komornika Skarb Państwa ponosi uszczerbek dopiero po zapłaceniu wierzycielowi równowartości rzeczy. Nie może zatem Skarb Państwa wystąpić w takich wypadkach przeciwko komornikowi wcześniej z powództwem, gdyż w chwili utraty rzeczy szkodę poniósł wierzyciel. Odpowiedzialność komornika wobec Skarbu Państwa opiera się tu na zasadach ogólnych.

3. Odpowiedzialność komornika za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu powierzonej mu czynności wobec stron, uczestników oraz osób trzecich, a także wobec Skarbu Państwa przedstawia się nieco odmiennie po wejściu w życie kodeksu pracy.

Zaznaczono już wyżej, że komornik jest pracownikiem państwowym. Jako pracownik państwowy, należy on do pracowników wymienionych w art. 2 k.p., co uzasadnia stosowanie wobec niego przepisów kodeksu pracy o materialnej odpowiedzialności pracowników. Przedstawione wyżej uwagi odnoszące się do odpowiedzialności komornika na zasadach obowiązujących przed wejściem w życie kodeksu pracy będą mieć nadal zastosowanie w razie wyrządzenia przez niego szkody z winy umyślnej. Jeżeli natomiast szkoda wyrządzona została przez komornika z niedbalstwa, to wówczas wobec poszkodowanej strony, uczestnika bądź osoby trzeciej ponosi odpowiedzialność na zasadzie art. 769 k.p.c. tylko Skarb Państwa. Do odpowiedzialności zaś komornika mają zastosowanie ograniczenia przewidziane w art. 120 § 1 k.p.²², które stosuje się także do wypadków wyrządzenia szkody osobie trzeciej przed dniem wejścia w życie kodeksu pracy, jeżeli postępowanie sądowe o naprawienie tej szkody nie zostało przed tą datą prawomocnie zakończone.²³

Uzasadnienie orzeczenia SN z dnia 9.II.1976 r.²⁴ zawiera w zasadzie prawidłową wykładnię art. 769 k.p.c. w związku z art. 120 § 1 k.p. co do odpowiedzialności komornika w stosunku do stron, uczestników i osób trzecich, a także Skarbu Państwa — z powodu niedbalstwa. Sąd Najwyższy stwierdza w uzasadnieniu tego orzeczenia, iż jakkolwiek „treść art. 769 k.p.c. nie została dostosowana do zasady zawartej w art. 120 § 1 k.p., to z uwagi na ogólną klauzulę derogacyjną wyrażoną w art. III § 1 przep. wprov. k.p. należy uznać, że w stosunku do komornika zastosowanie art. 769 k.p.c. zostało wyłączone. W myśl art. V § 1 przep. wprov. k.p. wspomniana klauzula derogacyjna nie dotyczy dotychczasowych przepisów mających charakter szczególny. Artykułu 769 k.p.c. nie można jednak, w zakresie odpowiedzialności komornika względem osób trzecich, traktować jako przepisu szczególnego w stosunku do szerzej ujętego art. 120 § 1 k.p. Odpowiedzialność komornika z art. 769 k.p.c. została w tym przepisie uregulowana w sposób ograniczający ją w porównaniu z ogólnymi zasadami odpowiedzialności za szkodę przewidzianą w k.c. Nie byłoby więc żadnych racji, aby po wejściu w życie kodeksu pracy sytuacja komornika stała się gorsza od sytuacji innych pracowników, których odpowiedzial-

1969 r. I CR 345/69 (OSNCP 1970, poz. 223), według którego „jeżeli komornik nie przekaze wierzycielowi wyegzekwowanych kwot w całości lub nie zwróci dłużnikowi nadwyżki powstałej po zaspokojeniu wierzyciela, to wyrządza tym czynem szkodę Skarbowi Państwa, a nie tylko wierzycielowi lub dłużnikowi”.

²² Orzeczenie SN z dnia 9.II.1976 r. II CR 766/75, OSNCP 1977, nr 1, poz. 4.

²³ Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 7.VI.1976 r. III CZP 19/75, OSNCP 1976, nr 2, poz. 20.

²⁴ Por. przyp. 22.

ność według stanu prawnego dotychczasowego (przed wejściem w życie k.p.) oparta była na bardziej rygorystycznych zasadach. Według art. 122 k.p., jeżeli pracownik umyślnie wyrządził szkodę, jest obowiązany do jej naprawienia w pełnej wysokości. Treść tego przepisu nie może pozostać bez wpływu na interpretację art. 120 § 1 k.p. Celem bowiem art. 120 k.p. jest ochrona pracownika wskutek zastąpienia odpowiedzialności zawartej w przepisach k.c. ograniczoną odpowiedzialnością przewidzianą w k.p. Ta ograniczona odpowiedzialność pracownika w stosunku do zakładu pracy nie ma zastosowania, jeżeli szkoda została wyrządzona przez pracownika umyślnie. Wtedy bowiem pracownik wobec zakładu pracy, który naprawił szkodę, odpowiada za tę szkodę w pełnej wysokości (art. 120 § 2 i 122 k.p.). W takiej sytuacji nie byłoby podstaw do wyłączenia odpowiedzialności pracownika wobec osoby trzeciej za szkodę wyrządzoną umyślnie, skoro pracownika obciążałby w ostatecznym wyniku obowiązek pokrycia szkody w pełnej wysokości. Okoliczność ta sprawia, że przy umyślnym wyrządzeniu przez komornika szkody zasady odpowiedzialności określone w art. 769 k.p.c. mają zastosowanie bez ograniczeń przewidzianych w art. 120 § 1 k.p."

Chociaż argumentacja Sądu Najwyższego o stosunku art. 769 k.p.c. do art. 120 k.p. wymaga pewnych uzupełnień, to jednak wyeksponowanie znajdującego uzasadnienie w powołanych już przepisach faktu, że komornik jest pracownikiem w rozumieniu art. 2 k.p. i podlega unormowaniom tego kodeksu, jest trafne. Stanowisko to w znacznym stopniu przesądza o uznaniu zasady ograniczonej odpowiedzialności komornika wobec pokrzywdzonego w razie wyrządzenia szkody przez niedbalstwo. Wprawdzie komornik jest pracownikiem państwowym, a sytuacja jego tak z punktu widzenia stosunku do Skarbu Państwa jak i na tle k.p.c. jest specyficzna, jednakże nie oznacza to, żeby wiązał go ze Skarbem Państwa swoisty stosunek pracy nie unormowany w kodeksie pracy. Stosunek pracy nawiązany zostaje na podstawie mianowania (art. 76 k.p., art. 139 § 2 prawa o ustroju sądów powszechnych i § 28 rozp. Min. Spraw. z dnia 31.XII.1960 r. o komornikach), jego prawa i obowiązki wynikają z kodeksu pracy, a tylko ze względu na ich swoistość precyzowane są w innych przepisach. Niepodobna zatem przyjąć, żeby ta ostatnia okoliczność miała decydować o wyłączeniu działania niektórych przepisów kodeksu pracy do komorników. Dodać należy, że w preambule do kodeksu pracy czytamy: „Kodeks kształtuje jednolity system praw i obowiązków pracowników.”

Wzgląd na kompleksowe unormowanie w kodeksie pracy praw i obowiązków pracowników uzasadnia wyrażony w uzasadnieniu cytowanego orzeczenia Sądu Najwyższego pogląd, że artykułu 769 k.p.c. nie można w zakresie odpowiedzialności komornika traktować jako przepisu szczególnego w stosunku do szerzej ujętego art. 120 § 1 k.p. W konsekwencji tego stanowiska, chociaż art. III § 1 przep. wpraw. kodeksu pracy uchylił wszelkie przepisy dotyczące przedmiotów unormowanych w tymże kodeksie pracy — z wyjątkiem m.in. przepisów odnoszących się do przedmiotów w nim uregulowanych, a mających charakter przepisów szczególnych (art. V § 1 przep. wpraw. kod. pracy) — to jednak przepis art. 769 k.p.c. w stosunku do komornika, który przez niedbalstwo wyrządził pokrzywdzonemu szkodę, należy stosować z ograniczeniem wynikającym z art. 120 § 1 k.p. Artykuł 769 k.p.c. nie jest przepisem szczególnym w rozumieniu art. V przep. wpraw. k.p. Paragraf 2 dopiero co cytowanego artykułu zalicza do przepisów szczególnych przepisy wymienione w art. VI, a w tym ostatnim przepisie art. 769 k.p.c. nie wymieniono.

Wyrażone stanowisko nie jest wcale sprzeczne z podniesionym już poglądem, że art. 769 k.p.c. z mocy art. 421 k.c. jest przepisem szczególnym, ale tylko w stosunku do unormowań art. 417—419 k.c. Stanowi on samodzielną podstawę odpowiedzial-

ności Skarbu Państwa, ale z ograniczeniami w stosunku do komornika, o których była już mowa

Wprawdzie art. 120 § 1 k.p. określa — jako poszkodowaną — tylko osobę trzecią, jednakże odnosi się on także do poszkodowanych stron, uczestników i Skarbu Państwa. Brak byłoby jakichkolwiek racji, które by nie pozwalały stosować tego przepisu — w razie wyrządzenia przez komornika z winy nieumyślnej szkody przy wykonywaniu przez niego obowiązków pracowniczych — wobec stron, uczestników i Skarbu Państwa. Rozszerzenie na wymienione podmioty stosowania art. 120 § 1 k.p. przy odpowiedzialności pracowniczej komornika wynika także stąd, że akcent w przepisie art. 120 § 1 k.p. położony jest na wyrządzenie szkody przy wykonywaniu przez pracownika obowiązków pracowniczych, a nie na to, komu szkoda ma być wyrządzona.

Przedstawiona wykładnia stosunku art. 769 k.p.c. do art. 120 k.p. nie pogarsza stanowiska prawnego stron, uczestników i osób trzecich, skoro w razie wyrządzenia im przez komornika szkody z niedbalstwa odpowiedzialność na podstawie art. 769 § 2 k.p.c. ponosi zawsze Skarb Państwa.

Wobec Skarbu Państwa, który naprawił szkodę wyrządzoną osobie trzeciej na skutek niedbalstwa, komornik odpowiada w ramach art. 119 § 1 k.p., a więc do wysokości jego trzymiesięcznego wynagrodzenia (art. 120 § 2 k.p.), pobieranego w zakładzie pracy w dacie wyrządzenia szkody i obliczonego tak jak ekwiwalent za urlop.²⁵ Zagadnienie, jakie składniki wynagrodzenia komornika mają stanowić podstawę do obliczenia trzymiesięcznego wynagrodzenia podlegającego uiszczeniu na rzecz Skarbu Państwa jako zakładu pracy, może nasuwać wątpliwości. Wynagrodzenie komornika bowiem obejmuje różne składniki, do których należy zaliczyć zasadnicze wynagrodzenie za pracę pobierane w sądzie, przy którym działa, dalej — dodatkowe wynagrodzenie prowizyjne w wysokości 40% opłat pobranych przez niego stosownie do przepisów o taksie za czynności komorników (§ 36 rozp. Min. Spraw. z dnia 31.XII.1960 r. o komornikach — Dz. U. z 1961 r. Nr 13, poz. 69 ze zm. Dz. U. z 1971 r. Nr 26, poz. 237)²⁶ oraz otrzymywane premie, do których nabywa on prawo po spełnieniu określonych, obiektywnych warunków. Takie premie stanowią część wynagrodzenia za pracę, jeżeli komornik spełnił warunki niezbędne do uzyskania premii (np. premie za ściągnięcie należności sądowych).²⁷ Natomiast nie mogą stanowić podstawy obliczenia wynagrodzenia komornika pobierane przez niego sumy z tytułu ryczałtu kancelaryjnego i należności przeznaczone na pokrycie wydatków. Pierwsze z nich służą na pokrycie kosztów prowadzenia biura, drugie zaś na pokrycie wydatków niezbędnych do podejmowania określonych czynności.

4. Z innych zagadnień dotyczących omawianego tematu wymagają zwrócenia na siebie uwagi kwestie przedawnienia oraz właściwości sądu.

Przepis art. 769 § 3 k.p.c. ustanawia dwuletni termin przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody, liczony od dnia, kiedy poszkodowany dowiedział się o czynności lub zaniedbaniu komornika, z którego wynika szkoda.²⁸ Jeżeli szkoda wy-

²⁵ Por. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z dnia 27.VI.1975 r. V PZP 4/75, OSNCP 1976, nr 1, poz. 2.

²⁶ Por. uchwałę nr 103 RM z dnia 25.V.1971 r. w sprawie składników funduszu płac i pozostałych wynagrodzeń z tytułu pracy w jednostkach gospodarki społecznej (M.P. Nr 31, poz. 196) oraz wyjaśnienie Ministerstwa Pracy, Płac i Spraw Socjalnych z dnia 22.IX.1976 r. nr II 361/74 — 120/1105/76.

²⁷ Zarządzenie nr 27/62/BG Min. Sprawiedliwości z dnia 23.III.1962 r. w sprawie regulaminu premiovania komorników sądowych za ściągnięcie należności sądowych.

²⁸ Inaczej w art. 442 § 1 k.c., który ustanawia dłuższy termin, liczony od daty dowiedzenia się poszkodowanego o szkodzie.

nikła z przestępstwa popełnionego przez komornika w toku jego czynności, roszczenia z tego tytułu przeciwko komornikowi przedawniają się z upływem lat dzieiesięciu (art. 442 § 2 k.c.). Nie dotyczy to jednak odpowiedzialności Skarbu Państwa opartej na art. 769 § 2 k.p.c., do której stosuje się wyłącznie terminy przedawnienia przewidziane w art. 769 § 3 k.p.c.²⁹

W piśmiennictwie prawniczym wyrażono pogląd,³⁰ że sprawy przeciwko Skarbowi Państwa oparte na przepisie art. 769 § 2 k.p.c. nie podlegają właściwości rzeczowej sądów wojewódzkich (art. 17 pkt 3 k.p.c.). Pogląd ten nie znalazł aprobaty w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który dokonując wnikliwej analizy art. 17 pkt 3 k.p.c. stwierdził, że „sprawy przeciwko Skarbowi Państwa, jak również przeciwko komornikowi i Skarbowi Państwa o naprawienie szkody wyrządzonej przez komornika (art. 769 § 2 k.p.c.) należą bez względu na wartość przedmiotu sporu do właściwości sądu wojewódzkiego.”³¹

Przytoczone wyżej rozważania prowadzą do wniosku, że uzasadniona jest potrzeba zmiany art. 769 k.p.c. w kierunku wynikającym z unormowań zawartych w kodeksie pracy.

²⁹ Por. orzeczn. SN z dnia 27.X.1971 r. I CR 427/71, OSNCP 1972, nr 5, poz. 88. W. Siedlecki zaaprobował tęzę orzeczenia (Przegląd orzecznictwa SN — Prawo procesowe cywilne — I półrocze 1972, PiP 1973 r., nr 3, s. 120) dotyczącą terminu przedawnienia. Natomiast E. Wengerek (Przegląd orzecznictwa SN z zakresu procesu cywilnego — I półrocze 1972 r., NP 1973, nr 1, s. 95) zgłosił zastrzeżenia co do stosowania 10-letniego terminu przedawnienia do komornika.

³⁰ M. Lisiewski w Komentarzu do k.p.c., wyd. I, s. 125.

³¹ Por. orzeczn. SN z dnia 21.IX.1973 r. I CZ 129/73, OSNCP 1974, nr 7—8, poz. 132 oraz aprobującą glosę Z. Kminikowskiej, NP 1976, nr 4, s. 665.

WOJCIECH RADECKI

Ochrona lasów w prawie karnym

W artykule przedstawiono możliwości stosowania przepisów kodeksu karnego, kodeksu wykroczeń i innych ustaw do takich czynów, jak bezzasadne zmniejszanie powierzchni leśnej, niszczenie lasów przez szkodliwe emisje zakładów przemysłowych, bezprawny wyręb i szkodnictwo leśne.

I. ZNACZENIE I FUNKCJE LASÓW

Znaczenia lasów nie można mierzyć tylko wartością uzyskanej masy drzewnej i produkcji ubocznej w postaci jagód leśnych, grzybów, ziół itp. Las jest przede wszystkim jednym z ważniejszych czynników środowiska naturalnego. Ocenia się, że wartość ekosystemów leśnych w całokształcie życia gospodarczego na kuli ziemskiej wielokrotnie przewyższa wartość surowca drzewnego.¹ Najważniejsze poza-produkcyjne funkcje lasów — to:

¹ J. Dziewolski: Ochrona przyrody w leśnictwie (w:) Ochrona przyrodniczego środowiska człowieka, Warszawa 1973, s. 206.